

Opinnäytetyö
Kuvataiteilija AMK
PKUVAS19

HANNELE PELTORINNE

MATERIA PRIMA

Katoavaisuuden ja katoamattomuuden taide

TURKU AMK

Hannele Peltorinne

MATERIA PRIMA

Katoavaisuuden ja katoamattomuuden taide

Kirjallinen opinnäytetyöni on henkilökohtainen tutkimusmatka käyttämieni työmenetelmien sekä materiaalien taustoihin ja merkityksiin. Opinnäytteessä syvennyn kasvimateriaaleihin, tuoksuvaan taiteeseen, tuleen ja palamista käsittelevään videotaitteeseen, sekä kosketusaistiin, esineisiin ja materiaalisuuteen. Opinnäyte käsittelee myös katsojaa ja katsojan tiedostamatonta muistia osana taideteosta. Kirjoitukseni on taiteellisen työskentelyni ja ajatteluni läpivalaisua sanallisessa muodossa.

Tutkimusotteeni on fenomenologinen, kirjoitan siitä miten näen, koen ja ajattelen. Työskentelyni ei ole teoria- tai käsitelähtöistä, vaan tapahtuu pitkälti vaistonvaraisten ja alitajuisten prosessien varassa. Vältän tietoisesti sanaa intuitio tässä yhteydessä. Puhun enemmän kohdennetusti kehon tiedostamattomasta muistista sekä sisäisestä puheesta.

ASIASANAT:

Taide, kasvit, hajuaisti, kosketusaisti, tuoksuva taide, tuli, katoavaisuus

BACHELORS THESIS | ABSTRACT
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Fine arts

2023 | 35 pages

Hannele Peltorinne

MATERIA PRIMA

Art between ephemeral and everlasting

This thesis is a personal exploration to my working methods and materials, to their meanings and backgrounds. Plants and ephemerality are an essential part of my practice. In the thesis I write about plant material in fine art, olfactory art, fire and burning, videoart, sense of touch, objects and materiality. One of the themes is my relation to the viewer and viewers memory as a part of an art piece.

The thesis is a representation of my own artistic thinking. The aspect of the thesis is mainly phenomenological. I write about how I think, how I see things, and I write about my personal experiences.

KEYWORDS:

Fine art, plants, olfaction, tactile sense, olfactory art, fire, ephemeral

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TEKIJYYDESTÄ JA KOKIJUUDESTA	7
3 KASVIT, KATOAVAISSUUS JA KATOAMATTOMUUS	11
4 HAJUAISTI, HAJUMUISTI JA TUOKSUVA TAIDE	16
4.1 Hajuaisti ja hajumuisti	16
4.3 Tuoksuva nykyataide	17
4.4 Oma hengitettävä taiteeni: Tuokusuvat luonnonmateriaalit lasisäiliöissä	19
5 TULI, PALAMINEN	23
5.1 Ihmisen ja tulen yhteinen matka: Pyroseeni	24
5.2 Tulen vaikutus tajuntaan ja ajantajuun	25
5.3 Tuli ja hidastettu palaminen videoteoksissani	25
6 MATERIAALISUUS, KOSKETUSAISTI, KÄSIEN KULUTTAMAT ESINEET	29
7 LOPUKSI	33
LÄHTEET	34

KUVAT

KUVA 1 s.8

Hannele Peltorinne, Elämän muisti III 2019
Yksityiskohta teoksesta
Köysiratagalleria, Turku

KUVA 2 s.13

Hannele Peltorinne, Chiaroscuro 2022
Diasec

KUVA 3 s.15

Hannele Peltorinne, Takki 2022
Diasec

KUVA 4 s.20

Hannele Peltorinne, Talvipuutarha, 2021
Tuoksuinstallaatio
Turun Taidehalli

KUVA 5 s.22

Hannele Peltorinne, Metsän taskut 2022
Tuoksuinstallaatio
Sibeliusmuseum

KUVA 6 s.27

Hannele Peltorinne, Akrasia, dry garden 2023
Videoinstallaatio
Taiteen talo

KUVA 7 s.27

Hannele Peltorinne, Akrasia, dry garden 2023
Videoinstallaatio
Taiteen talo

KUVA 8 s.28

Hannele Peltorinne, Akrasia, dry garden 2023
Videostallaatio
Taiteen talo, Turku

KUVA 9 s.31

Hannele Peltorinne, Kirja on puu, lukija kevät 2021

KUVA 10 s.32

Hannele Peltorinne, Jokapäiväinen leipä 2021

1 JOHDANTO:

Elän, kirjoitan ja luon taidetta aikakautena, jota leimaa sana katoaminen. Elämme läpi planeetan kuudetta joukkosukupuuttoa. Ilmasto on käymässä läpi muutosta, jonka hallitsemattomuudesta ja mahdollisesta dystooppisesta lopputuloksesta on teorioita, mutta ei lopullista varmuutta. Samaan aikaan myös kielet ja kulttuurit käyvät läpi samaa, mitä meitä ympäröivä luonto: kieliä ja sanoja katoaa, kulttuurillinen moninaisuus kaventuu globalisoitumisen myötä. Kielten kuollessa katoaa lopullisesti historiaa ja tietotaitoa. Samaan aikaan syntyy tietenkin myös valtavasti uutta. Kulttuurit ovat olleet aina muutoksessa. Mutta muutos juuri nyt on poikkeuksellisen nopeaa.

Kannamme muutosta ja katoavaisuutta myös itsessämme. Elämme jatkuvasti muuttuvassa kuolevaisessa kehossa. Tutkimukseni nimi MATERIA PRIMA viittaa sekä teoksissa käyttämiini materiaaleihin että teosten katsojaan. MATERIA PRIMA on alkemistien ja filosofien käyttämä, monitulkintainen termi. Minulle termin käyttö merkitsee täydellisyyden tai jopa pyhyden löytämistä minua ympäröivissä materiaaleissa ja ihmisissä, ja sen esiintuomista taiteellisen prosessin kautta.

Tämän opinnäytetyö on tutkimusmatka itselleni käyttämieni työmenetelmien sekä materiaalien taustoihin ja merkityksiin. Opinnäyte käsittelee myös katsojaa ja katsojan tiedostamattomaa muistia osana taideteosta. Kirjoitukseni on taiteellisen työskentelyni ja ajatteluni läpivalaisua sanallisessa muodossa. Tutkimusotteeni on fenomenologinen, kirjoitan siitä miten näen, koen ja ajattelen. Työskentelyni ei ole teoria- tai käsitelähdistä, vaan tapahtuu pitkälti vaistonvaraisten ja alitajuisten prosessien varassa. Vältän tietoisesti sanaa intuitio tässä yhteydessä. Puhun enemmän kohdennetusti kehon tiedostamattomasta muistista sekä sisäisestä puheesta.

Luvussa kaksi käsittelen hiljaisuutta, tekijyyttä ja kokijuutta, suhdettani katsojaan sekä omaan taiteelliseen työskentelyyni. Luku kolme käsittelee kasvimaailmaa kaiken taiteellisen työskentelyni perustana, josta erilaiset käyttämäni työskentelymenetelmät haarautuvat. Luvussa neljä syvennyttään hajuaistiin, hajumuistiin, tuoksuvaan nykytaiteeseen sekä valmistamiini tuoksuinstallaatioihin, joissa hyödynnän kasvimateriaaleja. Ilman kasveja ei olisi happea, ja ilman happea ei olisi tulta. Luku viisi käsittelee ihmisen ja tulen yhteistä historiaa, sekä tulta ja palamista käsitteleviä videoinstallaatioitani. Luvussa kuusi pohditaan materiaalisuutta, kosketusaistia, ja syvennyttään esineinstallaatioihini jotka sisältävät ihmiskäsien kuluttamia esineitä.

“... Taide voi kummuta vain
puhtaasti nimettömästä
hiljaisesta keskuksesta.”

RILKE 22.11.1920 (1997)

2 TEKIJYYDESTÄ JA KOKIJUUDESTA

Taiteellisen työskentelyni pohja rakentuu kasvimateriaaleille. Valokuvaan ja valmistan installaatioita luonnosta keräämistäni materiaaleista sekä kasvitieteellisten puutarhojen minulle antamista materiaaleista. Tutkin myös hidastetun elokuvaamisen kautta orgaanisen materiaalin palamisen ja savuamisen prosesseja, tulen vaikutusta tajuntaan sekä ajantajuun. Olen hyvin kiinnostunut tuoksuvasta taiteesta sekä ihmisen hajumuistista. Tuoksuvat teokseni on toteutettu lasisiin tuoksusäiliöihin, jotka katsoja saa itse avata ja sulkea. Teoksen kokeminen aktivoi hiljaisesti katsojan kosketus-, näkö- ja hajuaistin, sekä varhaisimman muistin. Tuoksuvat teokseni koetaan kevyesti kumartuneena. Ne ovat pieniä yksityisiä rituaaleja, joka koetaan syvällä omassa muistissa.

Teoksiin valitsemisani materiaaleissa kiertyy auki pitkä evoluution historia, jonka pohja tuntuu ajatuksissa mahdottomalta tavoittaa. Samankaltainen pitkä historian spiraali aukeaa myös teoksen katsojan mielessä, muistissa, fyysisessä kehossa, sen materiaaleissa, reflekseissä ja vaistossa. Kuinka vanhaa muistia kehomme kantavat? Entä mistä kasviyksilön elämä oikeastaan alkaa, ja mihin se päättyy? Teoksissani on läsnä tunne hauraudesta ja katoavaisuudesta, mutta ne kurkottavat samalla kohti katoamattomuuden mahdollisuutta (kuva 1).

Taiteellinen työskentelyni alkaa hiljaisuudesta. Kun keskityn työskentelyyn, uppoan hiljaisuuteen ja suorastaan välttelen keskittymisen katkaisevaa keskustelua. Kun luovun sanoista tajunnan tila muuttuu tavalla, jota en osaa selittää. Huomaan että tämä sanoitta olemisen tapa on minulle välttämätön elementti, ja etsin jatkuvasti paikkoja ja tiloja, jotka mahdollistavat sen. Ainoastaan hiljaisuudessa on mahdollista kuulla oman sisäinen äänensä.

Teoksessaan *Metsä ei kuule neuvojani* Hannu-Pekka Björkman kirjoittaa:

*Intuitio on välittömästi saatua tietoa, jossa vaikuttaa näyn ja ilmestyksen logiikka.
Se on aavistus oikeasta tiestä tai polusta, jota seuraamalla emme kulje harhaan.*

Kuva 1: *Elämän muisti III*, 2019.

Taiteessa intuitio on tiedon korvike, koska luovassa prosessissa voi harvoin edetä ainoastaan järjellä. Muistin tiedostamaton materiaali ja oudot yllättävät mielikuvat johdattavat suuntiin, joihin arkijärkemme ei yltäisi tai loogisuuttaan kykenisi. Ihmisen ajattelu on runollisempaa kuin kuvittelemmeeseen, mutta sen tiedostaminen on tuskallista, sillä kasvamme ja elämme rationaalisuuden hallitsemassa yhteiskunnassa. (Björkman 2022, 156.)

Teoksessaan *Vasara* ja hiljaisuus Jyrki Siukonen nostaa esiin huomautuksen ihmisen kahdesta kielestä: ääneen puhutusta sekä jokaisen omasta sisäisestä puheesta. Siukonen nimittää sisäistä puhetta ihmisen ensimmäiseksi äänettömäksi kieleksi, joka on olemassa sanojen ja lauseuden ulkopuolella. (Siukonen 2011, 78–79.) Elokuvaohjaaja Sergei Eisensteinin mukaan kaikki taide ja luominen perustuu sisäiselle puheelle, joka on kuvallista, aistimusperäistä, ja hän epäilee sen jopa periytyneen meille primitiivisemmiltä kulttuurikausilta (Eisenstein 1978, 216–218).

Semiootikko ja biologi Valdur Mikita nimittää sisäistä puhetta ”kolmanneksi luku-aidoksi, joka on itseasiassa ensimmäinen”. Teoksessaan *Lingvistinen metsä* Mikita huomauttaa, että hyvin lyhyessä ajassa kulttuuri on muuttanut ihmisen sisäistä puhetta huomattavasti. Nyky-yhteiskunnassa mahdollisuus sisäisen puheen kehittämiseen puuttuu, ja kadotettuaan sisäisen puheensa ihminen on menettänyt osan henkisestä voimastaan. (Mikita 2021, 75.)

Pyrin tekemään teoksia, jotka mahdollistavat myös katsojalle yhteyden puhumattomaan sisäiseen kieleen. Pyrkimykseni on luoda tila, joka mahdollistaa alitajuisen ajattelun aukeamisen. Katsoja on arvokas, hän käyttää teoksen tai näyttelyn kokemiseen omaa ainutlaatuista aikaansa, tuo katsomistapahtumaan omat ajatuksensa, kehonsa, muistonsa, kokemuksensa, sekä kehonsa tiedostamattoman muistin. Koen että taide on myös tiedon muoto: viestintää, joka toimii tässä kontekstissa hyvin ainutlaatuisella, arvaamattomalla ja hallitsemattomalla tavalla.

Taidemuseon salivahtina olen saanut olla todistamassa sen hetken erityisyyttä, jossa teos sekä katsoja kohtaavat. Hetkessä, jolloin katsoja pysähtyy teoksen ääreen, on jotain pyhää jota on vaikea sanallistaa. Vaikka museovierailijat tietävät, että teosten koskettaminen on kielletty, he toisinaan huomaamattaan tekevät sitä silti. Alitajunta ohjaa kättä ennenkuin tietoinen osa ehtii sen estää. Katsomisen ja koskemisen alitajuisesta yhteydestä kerron lisää luvussa 6, Käsien kuluttamat esineet.

Töilläeni ominaisia piirteitä ovat hiljaisuus, hitaus, minimalistisuus ja hämäryys. Pyrkimykseni on, että teoksen katsoja voi katsoa teosta ilman tarvetta tulkita tai sanallistaa

näkemäänsä tietoisella tasolla. Niukat, tarkasti valitut materiaalit antavat alitajunnalle tilaa työskennellä. Näyttelyihini valitsemani teoskokonaisuudet ovat moniaistisia, mutta aina myös jonkun aistin poissulkevia.

Taiteellisen työskentelyni suurimmat vaikuttimet ovat löytyneet kuvataiteen lisäksi myös muiden taiteenalojen ääreltä. Kinestesian ja kehon tiedostamattoman muistin äärelle löysin itse äärimmilleen hidastettujen fyysisten butoh- harjoitteiden ja hiljenty-
misen kautta. Tiedostamattoman muistin äärelle ovat vieneet myös säveltäjä Meredith Monkin ihmisääntä hyvin poikkeuksellisella, joskus eläimelliselläkin tavalla tutkivat sävelteokset, sekä Markku Lehmuskallion ja Anastasia Lapsuin alkuperäiskansoja käsittelevä elokuvataide. Ne ovat antaneet välähdyksenomaista tietoa siitä, mitä kohti saatan olla kurkottamassa, silloin kun oma työskentelyni on vielä paennut sanoja.

*"I am a glowing shining rocket
returning home. As I enter
the atmosphere I burn off
layer by layer."*

BJÖRK, BLACK LAKE (2015)

3 KASVIT, KATOAVAIUUUS JA KATOAMATTOMUUS

Varhaisin muistikuvani, jonka pystyn tavoittamaan, on jättimäinen auringossa kimmeltävä keltamaksaruoho. Muistan erityisesti sen herkullisen näköiset pulleat lehdet. Muistikuva on välähdyksen kaltainen, ja niin nopea, että se on juuri ja juuri tajuttavissa, ja se on ollut minulla aina. Muistoon liittyy tunne onnesta. Etsin muistoni välähtävää myyttistä kasvia kauan, ja viimein aikuisena opin, että etsin keltamaksaruohoa. Kasvi on todellisuudessa aivan mitättömän pieni. Olen todennäköisesti löytänyt sen aikana, jolloin vielä pienikokoinen kehoni ei osannut nousta jaloilleen, vaan liikkui maata pitkin ryömimällä, kasvot lähellä maata.

Kiinnostukseni kasveihin alkanut varhaislapsuudessa, ja se on kantanut useita kymmeniä vuosia koko elämäni ajan. Kiinnostuin biologiasta heti alakoulussa, ja tutkin sitä aikuisiällä edelleen. Tunnen kasveja kohtaan puhdasta ihailua. Ne ovat yksinkertaisesti ihmeellisiä, ja vetävät minua puoleensa. Käynti metsässä tai kasvitieteellisessä puutarhassa ei ole koskaan hukkaan heitetty, vaan aina erityinen. Löydetyt ja lahjoitetut materiaalit ovat vaalittavia aarteita, joista en haluaisi luopua. Kuivunut kasvimateriaali on kuitenkin haurasta, ja aika alkaa jättää siihen jälkiään esimerkiksi värimuutoksina. Tästä syystä valokuvaan kasvimateriaalia studiossa. Kuivuneet ja käpertyneet lehdet ovat saavuttaneet silmusta alkaneen metamorfoosinsa viimeisen muodon ennen hajoamistaan. Tässä hetkessä on jotain, mikä koskettaa minua, ja haluan ikuistaa sen.

Kasvilajeissa minua viehättää niiden hauraus ja täydellisyys, toiseus ja yliveraisuus omavaraisena eliönä, joka ylläpitää kaikkea elämää. Myös kasvien ajallinen ulottuvuus on käsittämätön. Kadehdin vanhoja tammia, jotka rauhallisesti kasvavat ja yhteyttävät satojen vuosien ajan, ihmiskunnan edetessä kriisistä kriisiin sukupolvien vaihtuessa. Neljäsataavuotiaan tammien elämän aikana ihmiskunta on keksinyt esimerkiksi giljoitiinin sekä kehittänyt ydinaseet. Tunnen usein turhautumista lihassa elävänä ihmisenä, jonka elämä on täysin toisenvaraista, ja loppuun saakka kuluttamiseen perustuvaa.

Olemassaoloni on pohjimmiltaan tavallaan aina tuhoavaa, vaikka yrittäisin elää kuinka harkiten tai vastuullisesti. Kirjassaan *Kasvien elämä* filosofi Emanuele Coccia kohottaa täysin oikeutetusti kaikki fotosynteesiin kykenevät elämänmuodot ”eräänlaisiksi jumaluuksiksi” (Coccia 2020, 19).

Teosteni materiaaliksi on viime vuosina valikoitunut useimmiten juuri kasvien lehtiä (kuva 1). Jokin niissä puhuttelee minua esimerkiksi kukintoja enemmän. ”Maailmamme alkuperä ovat lehdet”, kirjoittaa Coccia. Koko biosfääri perustuu yhteyttävien lehtien olemassaololle. Eläminen on hengittämistä, ja hengittämisen teko myös yhdistää kaikkia elollisia olentoja. Coccia kirjoittaa, että jopa näkeminenkin on hengittämisen kaltaista, maailman valon ja värien sisäänvirtaamista ja vastaanottamista. (Coccia 2020, 32–35, 59–60.)

Kuvataiteen kentällä lähes vallitsevina lähetymistapoina ovat tällä hetkellä ilokseni posthumanismi ja uusmaterialismi. Valitettavasti tämä ilmiö tuntuu rajoittuvan vielä liian paljon kuvataiteen kenttään. Kulttuurissamme on edelleen ainakin puhutun kielen tasolla lieveilmiöitä, joissa paljastuu vanhanaikainen väheksyvä suhde kasvimaailmaan sekä kasvi aiheeseen. Henkilöstä, jonka aivot toiminta on lakannut, käytetään puhekiellessä ilmaisua ”vihannes”. Psykologista käytetään pilkkanimeä lanttumaakari. Ihmisen pää vaihtuu juurekseen myös typeryyden kokemuksessa, kun ”lanttu ei leikkaa”. Kasvisruoka ei ole ”oikeaa ruokaa” vaan ”rehuja”. Kasvit on rinnastettu jonkinlaiseen aivottomuuteen, koska aiemmin ei ole ymmärretty niiden älykkyyttä. Ajattelutavat ovat onneksi muuttumassa.

Kasvi aihe taiteessa on ehkä koettu helppona kauneutena, josta puuttuu vakavasti otettavan taiteen syvyys sekä kerrokset. Kasvi aiheet ovat tuttuja esim. koristemaalauksista sekä ornamenttiikasta, ja ne mielletään dekoraatioksi, eräänlaisiksi sulostuttajiksi. Esseessään *Kuka Pelkää vihreää* Jan-Erik Andersson kertoo 1900-luvun alun modernistien jopa inhonneen vihreää väriä, ja kaiken ornamenttiikan merkinneen heille ainoastaan vanhanaikaista porvarillisuutta, josta oli päästävä eroon. Ihanteena oli valkoinen, uusi ja puhdas abstrakti pinta. (Andersson 2017, 29–30.)

Kun tarkastelen vaikkapa Rachel Ruyschin (1664–1750) kasvi aiheisia asetelmamaalauksia, ymmärrän hyvin mikä niissä sekä kauhistuttaa että vetää minua puoleensa: Kaikkea on liikaa, ja kaikki on liian kaunista ja suloista, mutta teokset kurkottavat kohti moniaistisuutta. Kukintojen ja kasvien mestarillisesti maalatut tekstuurit tuntuvat melkein käsin kosketeltavilta, niissä surisee hyönteisiä, hedelmistä tihkuu mehua, ja

Kuva 2: *Chiaroscuro*, 2022.

mikäli tuntisin botaniikkaa vielä paremmin, tuntisin myös eri kasvilajien tuokset. Runsaat asetelmat ovat ylistys elämälle ja kukoistukselle, kypsyyden saturaatiopisteelle. Teoksissa on myös varjoon uppoava puoli, kuihtuminen.

Jokin barokkimystiikassa ja barokin ajan pimeyteen uppoavissa (tai vastaavasti pimeydestä nousevissa) asetelmamaalauksissa puhuttelee minua. Ne ovat staattisia, mutta samalla niiden näkymätön liike, nouseminen ja uppoaminen, tapahtuu molempiin suuntiin. Valo tuntuu hohtavan maalauksessa esitettyjen materiaalien sisältä, sen sijaan että ne heijastaisivat ulkopuolelta tulevaa valoa. Ihmisen ja kasvin ajallisuuden kokemuksessa on samaistuttavuutta ja samankaltaisuutta. Kaikki elolliset olennot kulkevat ajallisuuden läpi, ja kohtaavat alun, kukoistuksen ja kuoleman. Barokin ajan asetelmamaalauksen yhtenä pyrkimyksenä oli olemassaolon ja kuolevaisuuden kontemploiminen, ja havahtuminen elämän maagisuuteen ja mystisyyteen. (Tolonen, 2019.)

Valokuvaan kasveja studiossa jäljitellen barokinajan asetelmien kohteen pyhittävää maagista valoa. Omassa työskentelyssäni pyrin paljon karumpaan, yksinkertaisempaan ja minimalistisempaan ilmaisuun kuin barokin ajan asetelmat. Usein kuvani kohteena saattaa olla yksi kasvi tai kasvin lehti (kuva 3). Kuvissa käytetyt kasvit ovat myös kuihtuneita ja vaurioituneita, hauraita ja epätäydellisiä. Tarpeeksi läheltä tarkasteltuna jo yksi lehti pitää sisällään valtavasti kiehtovia muotoja ja tekstuureita. Olen luopunut omista kuvistani esimerkiksi värikylläisyyden ja materiaalien runsauden tavoittelusta, sekä moniaistisuuden kokemuksesta pelkän kuvan kautta. Teen näyttelykokonaisuudesta moniaistisen kokemuksen yhdistelemällä erilaisia teoskokonaisuuksia itse näyttelytilassa.

Kuva 3: *Takki*, 2022.

*”Tuoksut koskettavat meitä,
koska ne toimivat tietoisuuden
alapuolella ja reunoilla.”*

DAVID GEORGE HASKELL (2021)

4 HAJUAISTI, HAJUMUISTI JA TUOKSUVA TAIDE

Antiikin filosofit ovat rakastaneet erilaisia aistihierarkioita, joiden huipulla on aina ollut aisteista ylevin, näköaisti, ”Aistien kuningatar”. Maku, haju, ja tuntoaistia on pidetty jotenkin elämellisinä ja epäylevinä, jopa kuuloaistia on kommentoitu ”verkkaiseksi ja naismaiseksi” (Seppälä 2021, 159). Biologi Edward O. Wilsonin mielestä taas ihminen on rajallisen haju- ja makuaistinsa vuoksi ”kemosensorinen idiootti”. Sekä ihmistieteet että -taiteet kärsivät hänen mielestään rajoittuneisuudesta, jota emme edes itse ymmärrä. Eliölajeista 99 % viestii erilaisten feromonien ja allamonien välityksellä. Kahdelle jalalle noussut ihminen viestii audiovisuaalisesti, koska se on nopeaa ja tehokasta. Niinpä valtaosa hänen ympärillään tapahtuvasta elämästä jää häneltä huomaamatta. (Wilson 2014, 87.)

Tuoksut ja hajut ovat yksi varhaisimmista viestinnän muodoista. Kasvit, hyönteiset ja eläimet viestivät hajujen välityksellä. Esseessään Vihreä tuoksu Virpi Kaukio huomauttaa hajun olevan aina tapahtuma: ”Muutos kuulu hajujen ja tuoksujen ytimeen. Haihtuvat asiat tuoksuvat.” Vastaleikatun nurmikon tuoksu, heksanoli, on itseasiassa ruohon kemiallista hätähuutoa. (Kaukio 2017, 136–143.)

4.1 Hajuaisti ja hajumuisti

Hajuaisti on ihmisen aisteista vähiten tunnettu ja tutkittu. Mitä itse asiassa tapahtuu, kun aistimme tuoksuja? Ympäristönsä kolmiulotteista havaitsemista varten ihmisellä on äänien aistimiseen kaksi korvaa, kaksi silmää, jotka muodostavat stereonäön, sekä kaksi sierainta hajujen aistimiseen. Sieraimia tarvitaan kaksi, jotta ihminen haistaisi ympäriltään tarkasti aivan kaiken: toiseen sieraimen ilma virtaa hitaasti, ja toiseen nopeammin. Tuoksumolekyyleistä riippuu, vaaditaanko niiden aistimiseen nopea vai hidas ilmavirtaus. Siksi nenässä on kaksi kanavaa, joissa erilaiset virtaukset ovat käytössä yhtäaikaan. (Verbeek, 2016.)

Nenäontelon katossa sijaitsevat tuoksuja aistivat hajusolut ovat yhteydessä aivojen syvimpiin kerroksiin, limbiseen järjestelmään. Näissä kerroksissa sijaitsevat myös muisti, tunteet sekä ajantaju. Tuoksut koskettavat meitä siis monella tapaa, ja ne koskettavat hyvin konkreettisella ja intiimillä tavalla kehoamme. Tuoksut vaikuttavat muistojen syntymiseen ja tunteisiimme. Ihmiset myös kokevat hajut eri tavoin. (Tuominen 2012, 16.)

Hajujen aistiminen ja hajumuistin kehittyminen alkaa jo sikiöasteella, ennen syntymää. Ihmisen hajumuistin toiminta on tahdosta riippumatonta, sekä samalla kulttuurisidonnaista. Pienet lapset ovat uteliaita kaikkien hajujen suhteen, mutta oppivat myöhemmin, mitkä hajut ovat ”pahoja” ja mitkä ”hyviä”. Ihmisen hajumuisti on hyvin tarkka, eivätkä edes muistisairaudet tuhoa sitä. Ikääntyessä hajuaisti heikkenee, mutta hajumuisti säilyy. Tuoksuihin syventyessä aivolohkojen verkostot aktivoituvat. Hajuaistin sekä hajumuistin käyttäminen suojaa tutkitusti muuta muistia. Japanissa käytetään jopa aromaterapiaa Alzheimer-potilaiden hoitoon, ja vaikutukset ovat olleet positiivisia. (Tuominen 2012, 39.) Tuoksuva taide tekee siis kokijalleen hyvää.

4.2 Tuoksuva nykytaide

Tuoksuva taide on marginaalista taidetta, ja sen osuus nykytaiteen kentällä on vielä pieni. Suomessa ei ole täysin vakiintunutta termiä tuoksuvalle taiteelle, kuten esimerkiksi englanninkielessä käytetty termi *olfactory art*. Suomen kielessä on hajuaistimuksille erikseen positiivinen sana *tuoksu*, sekä negatiivinen sana *haju*. Olemassa olevista tuoksuvista nykytaideteoksista on niiden yhteydessä käytetty esimerkiksi termejä *tuoksuinstallaatio* ja *hajutaide*. Käytän terminä tässä opinnäytteessä tuoksuva taidetta, sillä olen hajuaistimuksille perustuvassa taiteessa erityisen kiinnostunut teoksista, joissa käytetään tuoksuja, joiden äärellä voi pysähtyä ja viipyillä. Vastakohtana tälle ovat voimakkaasti hajuihin perustuvat teokset, joiden kokemiseen riittää teoskuvauksen lukemisen aikaansaama puistatus, eikä tuoksua sisältävää astiaa ole välttämättä edes tarkoitus avata. Koska olen kiinnostunut hajumuistista ja alitajunnasta, olen kiinnostunut tuoksuvasta taiteesta, joka herättää uteliaisuutta ja vastaanottavaisuutta, sen sijaan että se herättäisi torjunnan ja vastenmielisyyden tunteen.

Ensimmäiset kokeilut tuoksuvasta nykytaiteesta on toteutettu 1900-luvun alussa avantgardistien toimesta. Osa näistä on löytynyt työhuoneista hylättyinä kokeiluina. Vuodelta 1916 on löydetty myös futuristi Ennio Valentinellin kirjoittama räyhäkkä manifesti *The Art of Scent*, jossa hän yllytti voittamaan kuvotuksen tunteet ja kurkotamaan rohkeasti kohti kaikkea löyhkäävää (Shiner 2020, 188).

Marcel Duchamp valmisti vuoden 1938 surrealistien näyttelyyn Pariisiin kiinnostavan tilataideteoksen, jossa hämärän huoneen lattia oli peitettyä tammenlehdillä, saniaisilla ja erilaisilla ruohoilla. Tilassa oli jopa vedellä täytetty allas vesikasveineen, käynnissä oleva kahvinpaahdin, sekä kattoon kiinnitettyjä hiilisäkkejä. Teos oli eräänlainen tilataiteen ja tuoksuvan taiteen hybridi (Shiner 2020, 189.) Itse lasken tuoksuvan nykytaiteen alkavan tästä Duchampin surrealistisesta teoksesta, ja olisin halunnut kokea teoksen ehdottomasti myös itse.

Tuoksuva taide nykytaiteen haarana lasketaan alkavan 60–70-luvulla. Edward Kienholz tuoksutti tilateoksensa *The State Hospital* (1966) desinfiointiaineella, ja videotaiteilija Bill Viola keitti eukaliptuksen lehtiä padassa osana videoteostaan vuonna 1975. Tuoksuvan taiteen läpimurtona pidetään Carla Ursittin teosta *Self Portrait in scent, Scetch no.1* (1994). Teos perustui kokonaiseen tilaan, joka oli varustettu liiketunnistimilla sekä tuoksuhaihduttimilla. Tuoksuvan nykytaiteen kentällä on Yhdysvalloissa kokeiltu kaikkea laaja-alaisesti: on tehty tuoksuvia veistoksia, installaatioita, performansseja, osallistavaa taidetta, parfyymeitä, sekä jopa nousevan myrskyn tuoksulla kyllästettyjä tyhjiä galleriatiloja. Pääpaino Yhdysvalloissa toteutetulla tuoksuvalla taiteella on ollut kuitenkin ihmiskehon eri eritteiden tuoksuissa. (Shiner 2020, 183–187.)

Varhaisin omakohtainen kokemukseni tuoksuvasta taideteoksesta on Kiasmasta vuodelta 1998. Esillä oli Christian Skeelin sekä Morten Skriverin koko huoneen täyttänyt tuoksuinstallaatio *Babylon*. Teos koostui 29 keraamisesta ruukusta, jotka sisälsivät kasvi- ja eläinperäisiä sekä synteettisiä tuoksutiivisteitä. Tilasta löytyi myös tuoksuruukku, jossa kaikki 29 tuoksua olivat sekoittuneina. Koska hajut varoittavat sekä houkuttelevat meitä, liittyy tuoksuvien taideteosten kokemiseen helposti alitajuntaista uhkaavuutta, ja varautumista epämiellyttävään kokemukseen, jonka muistan *Babylonista*. Kun tuoksuvan aineksen sisältämä astia on valmistettu läpinäkymättömästä materiaalista, on mahdotonta ennakoida mitä sen sisällössä tulee kohtaamaan. Kokemus oli ehkä tästäkin syystä ainulaatuinen ja mieleenpainuva, vaikka päällimmäiseksi jäi lopulta ajatus tuoksujen yllättävästä tuttuudesta.

Tuorein kokemukseni tuoksuvasta taideteoksesta ovat skotlantilaisen kuvataiteilijan Katie Patersonin suitsukeseremoniat Helsingissä syyskuussa 2021. Tuoksuva julkinen teos *To Burn, Forest, Fire* otti kantaa kuudenteen sukupuuttoaaltoon, ja oli IHME Helsingin tilaama. Vierailin syyskuussa kahdessa seremoniassa, joista toinen järjestettiin Kumpulan kasvitieteellisessä puutarhassa, ja toinen Kampin kappelissa. Seremonian kesto oli noin puoli tuntia, mutta tilaisuuksiin saavuttiin aina hyvissä ajoin hiljentymään. Seremonian aikana poltettiin kaksi suitsuketta, joista ensimmäinen tuoksui maapallon ensimmäiseltä metsältä noin 385 miljoonaa vuotta sitten. Toinen suitsukkeista toi

tuoksun maapallon viimeisestä metsästä. Viimeiseksi metsäksi oli valittu Tiputinin biologisen monimuotoisuuden asema Amazonin sademetsässä, alue jolla vallitsee maapallon korkein lajien tiheys. Ennen seremoniaa osallistujille jaettiin tuoksukartat, joihin suitsukkeista löydettävät eri tuoksut oli kirjoitettu auki. Teos oli toteutettu yhteistyössä kasvibiologien, paleontologien sekä geologien kanssa. Suitsukkeet valmisti japanilainen suitsukevalmistaja Shoyeido. (Paterson, 2021.)

Hengittämällä koettava, lähes näkymätön teos, joka havaitaan eliöiden yhdellä vanhimmista aisteista, eli haistamalla, sitoi ainutlaatuisella tavalla yhteen menneisyyden, nykyhetken sekä tulevaisuuden. Samalla teoksen kokija oli sen äärellä ymmällään, sillä valtaosaa suitsukkeesta nousevista tuoksuista joita hän haistaa, ei löydy suomalaisesta tuoksumuistista, ainakaan sellaisenaan. Jälkikäteen kuulin Amazonin sademetsässä vierailleelta henkilöltä tuoksun olleen juuri sama, ja hänelle tuttu. Teoksesta tekee poikkeuksellisen myös jokaisen seremonian ainutlaatuisuus: teos koetaan yhdessä, osana ihmisryhmää. Ryhmä jonka kanssa teos koetaan on aina erilainen, myös seremonian sijainnit olivat vaihtelevia. On mielenkiintoista seurata, miten kokemukset seremonioista tulevat jäämään ihmisten muistiin, ja miten niistä tullaan puhumaan vuosikymmenten päästä.

4.3 Oma hengitettävä taiteeni: Tuoksuvat luonnonmateriaalit lasisäiliöissä

Olen kiinnostunut erityisesti luonnonmateriaalien tuottamista tuoksuista omissa installaatioissani. Ne ovat aromeina synteettisiä tuoksuja monimutkaisempia ja moniulotteisempia, ja uskon ihmisen hajuaistin huomaavan jopa tuoreen materiaalin ja eteerisen öljyn välisen eron. Aidot luonnontuotteet ovat aromeiltaan synteettisiä tuotteita rikkaampia ja moniulotteisempia, koska ne sisältävät erilaisia ainesosia niin suuren määrän. Esimerkiksi Duchampin teoksessaan käyttämän kahvin aromi koostuu tutkitusti 800 erilaisesta molekyylisestä. (Turunen 2021, 36-37.)

Olen teettänyt tuoksuinstallaatioitani varten lasiset tuoksusäiliöt havainnekuvien ja piirustusteni mukaan lasinpuhaltaja Anna Schroderuksella Suomenlinnassa. Suunnittelin teoksiin kirkkaan lasisen astian, josta näkyy läpi. Itse tuoksun lähde ei kuitenkaan ole aina nähtävillä, vaan se on usein piilossa toisen neutraalin tuoksuisen luonnonmateriaalin alla. Teen tuoksusäiliöihin usein kahden tuoksuvan luonnonmateriaalin sekoituksia. Vain kahden ainesosan sekoituksessa useimmat haistavat helposti jo viisikin erillistä tuoksua, osaamatta välttämättä nimetä säiliössä oikeasti olevia raaka-aineita.

Kerään itse ison osan teoksissani käyttämistäni tuoksuvista materiaaleistani ja etsin uusia tuoksukokemuksia jotka eivät ole arkipäivästä tuttuja. Yksi suosikkituoksuistani on esimerkiksi balsamipoppelin vastapuhjenneiden ja nuorten lehtien tuoksu, joka on havaittavissa kevätkesällä erityisesti sateen jälkeen muutaman viikon ajan. Lehdet on kerättävä tänä aikana, ja seuraavan kerran tätä tuoksuvaa materiaalia on saatavissa vasta seuraavana keväänä. Kuivatuissa lehdissä tuoksu säilyy hyvin, kun ne säilyttää ilmatiiviissä astiassa. Toinen yhtä upea ja nopeasti ohimenevä tuoksukokemus on lehmusten kukinta. Kukat on mahdollista kuivata, ja niiden tuoksu vahvistuu kuumassa vedessä hauduttamalla.

On olemassa myös tuoksuja, jotka vapautuvat vasta materiaalin palaessa. Tällaisia materiaaleja ovat esimerkiksi tuoksuvat pihkat sekä tuoksuvat puut. Poltettavien materiaalin tuoksun tallentamiseen olen käyttänyt 100 % silkkiä, jonka olen tuoksuttanut savussa ja sulkenut tuoksusäiliöön. Tätä menetelmä käytin teoksessani *Paratiisi, 2022* joka koostui ainoastaan yhdestä jalustalla olevasta tuoksusäiliöstä.

Minulle on tärkeää, että katsoja saa tehdä itse päätöksen tuoksusäiliön avaamisesta, sekä viipyä teoksen äärellä niin kauan kuin haluaa (kuva 4).

Kuva 4: *Talvipuutarha, 2021*. Ensimmäinen tuoksuinstallaationi esillä Turun Taidehallissa Turun Taiteilijaseuran 97. vuosinäyttelssä. Kuva: Salla Keskinen.

En halua hallita tai pitää katsojaa panttivankinani painostavalla tunteella siitä, että hän törmäisi säiliön avattuaan johonkin epämiellyttävään. En myöskään halua sitoa häntä teoksen ääreen kauemmaksi aikaa kuin hänestä tuntuu luonteelta. Tuoksujen tutkimiseen kannattaa käyttää enemmän aikaa kuin yhden nuuhkaisun verran, niiden äärellä kannattaa viipyillä. Olen huomannut hajuaistin herkistyvän pitkäkestoisen tietoisien käytön ja tuoksutietoisuuden myötä, hieman samalla tavalla kuin silmät tottuivat pimeään ajan kuluessa. Katie Patersonin tuoksuseremonian *To Burn, Forest, Fire* jälkeen tilasin kahvilassa kupin valkoista teetä, joka oli maustettu ruusun terälehdillä. Ruusun tuoksu höyryvässä kuumassa nesteessä oli puolen tunnin seremonian jälkeen suorastaan räjähtävä, eikä toistunut enää viikon kuluttua seuraavalla kupillisella.

Valmistamieni tuoksuteosten ja tuoksujen tutkimisen myötä olen oppinut myös erittelemaan tarkemmin ympärilläni olevia tuoksuja. Aurinkoinen kesäpäivä puutarhassa tuoksuu upealta, koska kukkivien ruusujen ja syreenien lisäksi aurinko on lämmittänyt myös havupuiden neulaset, pihkan sekä kaarnaisen rungon, apilanurmikon, mullan, ja koivujen tahmeat tuoksuvat lehdet.

Tuoksuinstallaationi *Metsän taskut, 2022* oli esillä Sibeliusmuseossa keväällä 2022 (kuva 5). Teos sai inspiraationsa Jean Sibeliuksen tavasta kuljettaa taskussaan pienessä rasiassa metsästä keräämiään materiaaleja, kuten sammalta ja neulasia, joiden tuoksuttelua hän hyödynsi sävellystyössään. Suuri osa Sibeliusmuseon kävijöistä on täysin toisenlaisesta kulttuuriympäristöstä ja Suomessa matkalla. Oli hienoa tuoda heille kokemus metsästä, kuusesta, suopursusta ja katajasta keskelle kaupunkia. Tuoksusäiliöitä piti välillä puhdistaa, sillä ne olivat nopeasti täynnä kämmenen jälkiä. Säiliöiden jalusta oli korkea, mutta siitä huolimatta näki että säiliöitä oli vielä varta vasten nostettu kahdella kädellä kohti kasvoja.

Eleessä jolla ihminen lähestyy tuoksuvaan taideteosta, on jotain hyvin vilpítőntä. Jokin huomaamaton koko hänen olemuksessaan muuttuu. Ehkä muutos johtuu siitä, että hän hetkeksi unohtaa tiedostaa itsensä, ja keskittyy kokemukseen. Ehkä muutos johtuu siitä, että tuoksuessaan teosta hän myös hetken matkustaa ajassa. Kuinka kauas, sitä emme saa tietää, eikä hän välttämättä tiedosta sitä itsekään. Katsoja tuo teokseen aina oman henkilökohtaisen mytologiansa, jonka äärelle tuoksu toimii eräänlaisena siltana.

Kuva 5: *Metsän taskut*, 2022.

*“It shines in paradise. It burns in hell.
It is gentleness and torture.
It is cookery and it is apocalypse.”*

GASTON BACHELARD (1964, 7.)

5 TULI, PALAMINEN

Filosofi Gaston Bachelard näki kasveissa ja tulessa jotakin samankaltaista. Kuten kasvilla, liekilläkin on juurensa, josta se pyrkii kasvamaan ylöspäin. Hän keräsi aiheesta kiehtovia fragmentteja runoilijoilta. Hänen keräämänsä tekstit käsittelevät myös tuoksua (Bachelard 1988, 49–51):

“Every plant is a lamp. Its perfume is its light.” Hugo

“Every smell is a combination of air and light.” Balzac

“The tree is nothing other than a flowering flame.” Novalis

Antiikin kreikan filosofi Herakleitos (535–475 eaa.) käytti tulta metaforana runollissa ja vertauskuvallisissa fragmenteissaan. Herakleitokselle ajattelu ja koko maailma oli pohjimmiltaan tulta. Tuli ei ole stabiili substanssi kuten vesi, ilma tai maa. Tuli on ikuista tulemistä ja häviämistä yhdessä ja samassa. (Airaksinen, 2021.)

Tulen ja palamisen katselemisessa minua kiinnostaa erityisesti tulen vaikutus ajatukseen sekä ajan tajuun. Ihmisen ja tulen yhteinen matka alkaa ihmislajin alkuhämäristä saakka, ja kenties juuri tästä syystä tuleen liittyy paljon kerroksellista symboliikkaa ja mytologiaa, jonka merkitykset saattavat olla keskenään äärimmäisen ristiriitaisia.

Tuli on yksi arkaaisimmista asioista arkipäivässämme. Kaukolämmitetyssä sekä sähkövalaistussa nyky-yhteiskunnassamme yhä harvemmat ovat säännöllisesti tekemisissä elävän tulen kanssa. Elämästämme on kuitenkin tämän myötä tullut ehkä turvallisempaa. Suomen kaupunkien puurakenteinen historia tulisijoihin on kaikkien elävien tulipalojen täplittämää. Tuli ei ole pelkkää tunnelmointia, vaan omanlaisensa elämänoima, jonka olemukseen liittyy myös peruuttamaton tuhoutuminen.

Kaupunkipalojen sijaan seuraamme huolestuneina omassa ajassamme yhä tiheämmin toistuvia metsäpaloja. Metsäpalo toki ei ole peruuttamaton tuho, ja joillekin lajeille se on myös välttämätön uusiutumisen muoto. Palamalla uusiutumista tarvitaan kuitenkin vain noin sadan vuoden välein.

5.1. Ihmisen ja tulen yhteinen matka: pyroseeni

Kasvien yhteyttämän hapen ansiosta maapallo on ainoa tunnettu planeetta, jolla esiintyy tulta. Ihminen on ainoa eläinlaji, jolla on kyky manipuloida sitä. Ihmislajin kehittyminen ja menestyminen on ollut, ja on edelleen, täysin sidoksissa tuleen. Tuli on aluksi mahdollistanut ihmisen aivojen koon kasvamisen kypsennetyn ravinnon ansiosta. Kehittyneiden aivojen lopputulos on ollut se, että ihminen on alkanut muokata älykkyytensä ja tulen avulla koko planeettaa. Ihmisen tarkoituksiin valjastettu tuli on se elementti, joka ajaa meitä syvemmälle ilmastomuutokseen. Historioitsija Stephen J. Pyne puhuu ihmisen aloittamasta tulikaudesta, jota hän kutsuu pyroseeniksi. (Pyne 2022, 14–15.)

Tulen kesyttäminen on luonut pohjan koko kulttuurillemme. Tulen hallitseminen on vaatinut ihmisiltä kykyä yhteistyöhön sekä suunnitelmallisuutta, ja tulen käyttö on suosinut yksilöitä, joilta nämä kyvyt löytyvät (Wragham 2010, 135). Yhdessä syömissen kulttuuri, jonka on edelleen huomattava osa päivittäistä elämäämme, on saanut alkunsa juuri ravinnon kypsennyksestä tulella. Antropologi Richard Wraghamin kypsennyshypoteesin mukaan ruuan kypsentyminen tulella, ja ruuan jakaminen on johtanut jopa parisidosten muodostamiseen, ensimmäisten kotitalouksien syntyyn ja sukupuoleen perustuvaan työnjakoon. Nainen on turvannut päivittäisen ravinnon keräämällä syötävät kypsennettävät kasvikset ja ylläpitänyt tulen, mies taas metsästänyt lihan, jonka hankkiminen on ollut riskialtista, ja saaliin saaminen on ollut epävarmaa. (Wragham 2010, 107–113.)

Tulen valo ja lämpö on mahdollistanut työskentelyn myös pimeään aikaan, sekä populaation siirtymisen pohjoisemmille alueille. Tuli on toiminut tehokkaana pelotteena petoja vastaan, ja mahdollistanut pidemmän ja syvemmän unen ja levon. Tulen elementti liittyy vahvasti varhaisiin rituaaleihin, sekä pyhyyteen ja jumaluuteen. Ikivanhoja tulirituaaleja on säilynyt tähän päivään saakka. Lasken näihin mm. pääsiäis- sekä juhannuskokot, jopa kirkossa ja kotona rukouksen yhteydessä sytytettävät tuohukset ja suitsukkeet.

5.2. Tuli ja alitajunta

Kuvanveiston puumateriaalia käsittelevän kurssin yhteydessä aloin rakentaa koulun tilityötilassa pieniä puupohjaisia rakennelmia ja videoin niiden palamisprosessia. Mitä yksinkertaisempi rakennelma, sitä kiinnostavammin se paloi. Hiiltyneet palaset, tuhka, ja alustana toimineelle metallille jäänyt palojälki puhuttelivat, samoin koko palamisprosessin katseleminen, ja se miten huomasi tulen vaikuttavan olemukseeni ja ajatuksiini.

Teoksessaan *The Psychoanalysis Of Fire* Gaston Bachelard esittää, ettei ihminen voi olla vaipumatta ajatuksiinsa istuessaan tulen äärellä. Tuli pitää meidät lämpimänä, mutta todellinen elävän tulen aikaansaama mukavuuden ja lohdun tunne piilee tulen aikaansaamassa kontemplaatioissa. Bachelard epäilee, että kesytetyn tulen tuoman lämmön ja turvan ansiosta ihminen on alkanut ylipäätään levätä, haaveilla ja vaipua ajatuksiinsa. (Bachelard 1964, 14.) Myös antropologit liittävät tulen käytön ihmisen mielikuvituksen ja työmuistin kehittymiseen.

Teoksessaan *The Flame Of A Candle* Bachelard kirjoittaa: "Liekki on elävä substanssi, runollistava substanssi, elämän kuva; se kuluu, mutta yllättäen taas nuorenee." (Bachelard 1984, 45). Palavassa puumateriaalissa muodonmuutos on silmin nähtävissä verrattain lyhyessä ajassa, sen katsominen vetoaa ihmisen muutoksenhaluun, sekä haluun muuttaa ajan kulkua. Palamistapahtumassa tuhoutuminen on symbolisella tasolla myös uusiutumista, ja sen seuraaminen vetoaa ihmisen sisäiseen elämään ja kuoleman vaistoon. (Bachelard 1964, 15.)

5.3. Tuli ja hidastettu palaminen videoteoksissani

Tulessa minua kiehtoo sekä sen poeettinen että antroposofinen kerrostuma. Alun perin tarkoitukseni oli palavan teoksen toteuttaminen, mutta tulielementissä on haasteensa katsojaturvallisuuden sekä näyttelytilan turvallisuuden kannalta. Tästä syystä olen päättänyt tuomaan tulen osaksi teoksiani hidastetun videokuvan avulla. Jotta liekkien puhkipalamiselta tallenteella vältyttäisiin, teokset on kuvattu elokuvakalustolla, jossa on tulen kuvaamiseen tarvittava laadukas optiikka. Haasteena videoteoksissa on ollut tulen lumouksen luominen liekeillä, jotka eivät olekaan oikeita, vaan videoprojektorilla luotua heijastetta. Tulen vangitsevuus saavutetaan videokuvaa hidastamalla.

Hidastus tuo tulen katsomiseen oman lisänsä, joka puuttuu tulen reaaliaikaisesta katsomisesta. Hidastettu videokuva paljastaa tulen ja savun liikkeen, joka reaaliaikaisessa palamisessa saattaa olla hyvinkin nopeata ja jää osittain silmältä huomaamatta.

Jokaisen palamista käsittelevän teoksen kohdalla olen myös saanut katsojapalautetta tuoksukokemuksesta teosta katsottaessa, vaikka videoteokset eivät ole sisältäneet lainkaan tuoksua. Jopa videoidun palamisen katseleminen aktivoi hajumuistin.

Katoavaisuutta ja katoamattomuutta käsittelevissä videoteoksissani esikuvini ovat olleet ohjaaja Andrei Tarkovski sekä videotaiteilija Bill Viola. Kummankin hitaasti etenevät teokset muuttavat kokemuksen ajasta, ja avaavat ajatukset ja alitajunnan tuleen tuijottamisen tavoin. Olen pyrkinyt projisoinneissani myös pehmeään maalausta muistuttavaan jälkeen, sekä pienikokoisiin projisointipintoihin, joita on mahdollista lähestyä kehollisesti tilassa.

Pienikokoisista projisoinnista kiinnostuin tutustuttuani Teemu Lehmusruusun videoteoksiin. Pidän siitä että projisointia voi katsoa läheltä, ja että teosta voi lähestyä kehollisesti. Olen kiinnostunut videotaiteesta joka on olemassa tilassa fyysisesti, ei pelkkänä kirkkaana heijasteena tilan takaseinällä. Taustalla on myös ajatus videoinstallaation veistoksen kaltaisuudesta, pyrin siihen että teoksen voi fyysisesti kiertää, ja sitä voi katsoa eri kulmista. En projisoi teoksiani täydessä pimeydessä vaan pyrin videotaiteen esittämiseen ennemmin hämärässä.

Viimeisin videoteokseni on taiteellinen opinnäytetyöni *Akrasia, dry garden, 2023*. Teos on lattiatasoon kolmelle mustalle pinnalle projisoitu videoinstallaatio (kuva 6). Videoinstallaatiossa seurataan kolmen kasvinlehden hidastettua palamista, hiiltymistä, ja prosessin kääntymistä päinvastaiseen suuntaan. Heijastepinnoilla liikkuvat hitaasti jatkuvat luupit. Teos sai kimmokkeensa pohtiessani ihmisen taipumusta akrasiaan, ja kuinka vakavaksi ilmiö muuttuu nykymaailman haasteissa, jossa ihmispopulaatio on valtava. Teokselle syntyi työskentelyn edetessä myös poeettisempi, vertauskuvallinen kerroksensa, jossa käytin referenssinä Herakleitoksen fragmenttia numero 30.

Tätä maailmanjärjestystä, kaikille samaa, ei tehnyt kukaan jumalista eikä kukaan ihmisistä, vaan se on aina ollut ja aina on ja tulee olemaan ikuisesti elävä tuli joka mittansa mukaisesti syttyy ja mittansa mukaisesti sammuu. (Frag.30)

Teokseen kuuluu myös ääniveistos, joka koostuu ääniraudasta, Arduino Uno -mikrokontrollerista sekä kolmesta moottoroidusta vasarasta. Videoinstallaation taakse sijoitettu ääniveistos helähtää harvakseltaan. Ääniveistos korostaa teoksen kontemplaatiivista luonnetta. Teos koetaan istuen, ja se on tarkoitettu yhdelle katsojalle kerrallaan.

Kuva 6: *Akrasia, dry garden*, 2023. Kuvassa teosta testaa Li Andersson.

Kuva 7: Still-kuva videoteoksesta *Akrasia, dry garden*, 2023.

Kuva 8: Akrasia, dry garden, 2023.

*“We continue with this experience
of touching the surface,
of living by touching the surface.*

In a tactile way, touching it.”

JANNIS KOUNELLIS (2015)

6 MATERIAALISUUS, KOSKETUSAISTI, KÄSIEN KULUTTAMAT ESINEET

Materiaalisuus, aistillisuus ja kehollisuus ovat taiteellisen työskentelyni ja teosteni keskeisintä ydintä, ja ne käyvät ilmi kaikissa tässä opinnäytteessä aiemmin läpikäymissäni työskentelymenetelmissä. Tämä osa-alue on itselleni kaikkein vaikein sanallistettava, sillä se on niin vahvasti kytköksissä alitajuntaan. Juuri siksi haluan nostaa sen esiin, sillä sen tiedostaminen on merkityksellistä.

Olemme jatkuvasti kosketuksissa materiaaleihin ja tiloihin. Esineet muovautuvat ja kuluvat ympärillämme. Koko olemassaolo, elämä, on taktiilista, ja pohjimmiltaan kuvanveiston kaltaista. Teoksessaan *Ajatteleva käsi* Juhani Pallasmaa kutsuu kosketusaistia näköaistin alitajunnaksi:

*Olemme yleensä tietämättömiä siitä, että näkemiseen sisältyy aina kätkeyty, tiedostamaton kosketuskokemus. Katsoessamme silmä koskettaa, ja jo ennenkuin olemme nähneet objektin, olemme koskettaneet sitä ja arvioineet sen painoa, lämpötilaa ja pintatekstuuria. Kosketus on näköaistin alitajunta, ja tämä kätkeyty taktiili kokemus määrittää havaitun objektin aistimellisiä laatuja.
(Pallasmaa 2013, 68.)*

Kaikki tämä tapahtuu meissä alitajuntaisesti, tiedostamattamme. Kuulostaa jopa itsestään selvältä, mutta ainakaan itselläni nämä ajatukset eivät ole ennen perehtymistäni Pallasmaan teokseen nousseet sanalliselle, tiedostavalle tasolle. Pallasmaan *Ajatteleva käsi* -teoksessa antropologi Ashley Montagun kertoo kosketusaistista seuraavasti:

Iho on vanhin ja herkin elimistämme, se on ensimmäinen kommunikointivälineemme ja tehokkain suojelijamme. Jopa silmän läpinäkyvää sarveiskalvoa peittää muuntunut ihokerros. Kosketusaisti on silmiemme, korviemme, nenämme ja suumme kantaisä. Se on aisti joka eriytyi muiksi aisteiksi; tämä tosiasia ilmenee ikivanhassa sanonnassa kosketus on aistien äiti’. (Pallasmaa 2013, 67.)

Tunnistan, ja koen helpotusta Pallasmaan ja Montagun sanallistamista ajatuksista. Minulla on huomattava tarve kokemukselle materiaalisuudesta ja taktiilisuudesta, joka ohjaa myös taiteellista työskentelyäni. Tiedostan että kinesteettinen painotukseni on ehkä jopa korostuneempi kuin useimmilla.

Teoksessaan *Maailmassaolon taide* Juhani Pallasmaa kirjoittaa aikaamme liittyvästä materiaalien ja tavaroiden määrän yltäkylläisyydestä, mutta samalla elämyksellisyyden köyhtymisestä. Elämme uusissa synteettisissä ympäristöissä joista puuttuu ennen kaikkea ajan kokemus. (Pallasmaa 1993, 151.) Pallasmaan pohdinta on julkaistu jo kolmekymmentä vuotta sitten, mutta koen sen olevan edelleen ajankohtainen. Koen elinympäristön synteettisyyden kenties vielä syventyneen digitalisaation ja elämän verkkoon siirtymisen myötä.

Valtaosasta päivittäisistä käyttöesineistämme puuttuu myös Pallasmaan mainitsema ajallinen kokemus. Käsittelemme esineitä usein huolettomasti, sillä olemme tottuneet huokeisiin ja kestäviin käyttömateriaaleihin, jotka eivät hajoa helposti. Jos jokin esine menee rikki, sen voi helposti korvata uudella. Kaikkea on saatavilla kaupasta.

Minua kiinnostavat installaatioiden materiaalina erityisesti käyttöesineet, jotka on valmistettu käsin luonnonmateriaaleista ennen teollista aikaa. Esineet, lusikat, lautaset, ja kirjat, ovat kuluneet ihmisten käsissä päivittäisessä arkikäytössä 1800-luvulla. Ne ovat säilyneet jo kaksisataa vuotta, ja kuten kuihtuneet hauraat kasvien lehdet, ne ovat vielä toistaiseksi onnistuneet väistämään katoavaisuutta (kuvat 9 ja 10). Kunnioitan näitä esineitä, ja niiden kantamaa tarinaa siitä, mikä on tarpeeksi, mikä on mahdollista, ja mikä on todella tarpeellista. Miten erikoiset asiat otamme itsestään-selvyyksinä, kuten sen, että mitään ei tarvitse enää valmistaa itse omin käsin. Aika, jolloin valtaosa käyttötarvikkeista valmistettiin itse, ja jostain muusta kuin muovista, ei loppujen lopuksi ole kovin kaukana historiassa.

Kuva 9: Kirja on puu, lukija kevät, 2021.

Kuva 10: *Jokapäiväinen leipä*, 2021.

7 LOPUKSI

Tässä opinnäytetyössä olen syventynyt taiteellisen työskentelyni keskeisiin teemoihin, materiaaleihin ja työskentelymenetelmiin: Kasvimateriaaleihin, tuoksuvaan taiteeseen, tuleen sekä palamista käsittelevään videotaitteeseen, kosketusaistiin ja materiaalisuuteen. Tutkimus on ollut itselleni ainutlaatuinen mahdollisuus sanallistaa ja teemoittaa kahden viimeisen vuoden intensiivinen työrupeama teoskokonaisuuksineen. Opinnäyte on ollut pohjatyötä Aalto-yliopistossa alkaville maisterinopinnoille, ja samojen teemojen vielä syvällisemmälle käsittelylle pro gradu -tutkielmassa. Haluan myös laajentaa tulevaisuudessa taiteellisen työskentelyni äänen suuntaan.

LÄHTEET

- Airaksinen, T. 2021. Herakleitos : ihmisen elämä ja kuoleman virta. Agon.
- Andersson, J–E. 2017 Kuka pelkää vihreää? Essee. Julkaisussa Vihreä päänsärky! Taidetta siemenestä kompostiin. Toimittajat Sepänmaa, Heikkilä-Palo, Kaukio. Maahenki.
- Bachelard, G. 1964. The psychoanalysis of Fire. Beacon Press.
- Bachelard, G. 1988. The flame of a candle. The Dallas Institute Publications.
- Björk. 2015. Lainaus kappaleesta Black Lake. Vulnicura-albumi. One Little Indian Records.
- Björkman, H-P. 2022. Metsä ei kuule neuvojani. Kirjapaja.
- Coccia, E. 2020. Kasvien elämä. Sekoittumisen metafysiikkaa. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Eisenstein, S. 1978. Elokuvan muoto. Love kustannus Oy.
- Haskell, D.G. 2021. Ensimmäisen ja viimeisen metsän tuoksuista. Essee. To Burn, Forest, Fire by Katie Paterson -teosjulkaisu. IHME Helsinki.
- Jannis Kounellis: Gray is the Color of Our Time. Video. Louisiana Museum of Modern Art. 2015. Viitattu 1.2.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=OfSggpzXbdw&t=188s>.
- Kaukio, V. 2017. Vihreä tuoksu. Essee. Julkaisussa Vihreä päänsärky! Taidetta siemenestä kompostiin. Toimittajat Sepänmaa, Heikkilä-Palo, Kaukio. Maahenki.
- Mikita, V. 2021. Lingvistinen metsä. Sammakko.
- Pallasmaa, J. 1993. Maailmassaolon taide. Kuvataideakatemia.
- Pallasmaa, J. 2013. Ajatteleva käsi. Ntamo.
- Paterson, K. 2021. To Burn, Forest, Fire by Katie Paterson -teosjulkaisu. IHME Helsinki.
- Pyne, S. 2022. Pyroseeni. Terra Cognita.
- Rilke, R. M. 1997. Taiteen hiljainen sisin. Kirjeitä vuosilta 1900-1926. Tai-teos.
- Seppälä, S. 2021. Antiikista Bysanttiin - Aatehistoriallisia muutoksia. Gaudeamus.
- Siukonen, J. 2011. Vasara ja hiljaisuus. Kuvataideakatemia.
- Shiner, L. 2020. Art Scents: Exploring the Aesthetics of Smell and the Olfactory Arts. Oxford University Press.

- Tolonen, T. 2019. Taidefilosofian luentosarja. Turku: Turun AMK:n Taideakatemia, Linnankadun kampus.
- Tuominen, J. 2012. Tuoksujen ihmeellinen maailma. Kustannusosakeyhtiö Kureeri.
- Turunen, A. 2021. Tuoksujen atlas. Aula & Co.
- Verbeek, C. 2016. Inhaling history and smelling the future. Video. TEDxGroningen. 2016. Viitattu 1.4.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=g37Qe8Kriuo&t=176s>.
- Wilson, E. O. 2014. Mitä ihmisen olemassaolo merkitsee. Basam Books.
- Wragham, R. 2010. Tulella kypsennetty. Terra Cognita.